

je donjim dijelovima pronađena prapovijesna keramika. No, posljednje i najveće oštećenje prapovijesnog sloja nastalo je nivelacijom i proširivanjem dvorišta palače potkraj 18. st. Prapovijesni nalazi iz Demetrove 7 potvrdili su pretpostavku (uz ostala gornjogradska iskopavanja tijekom posljednjih godina) da se tragovi prapovijesnog naselja mogu pratiti na čitavu prostoru gornjogradske platoa. Premda se pronađeni materijal još obrađuje, sa sigurnošću se može reći da su u dvorištu palače pronađeni važni materijalni ostaci iz kasnoga brončanog i željeznog doba.

Srednjem vijeku pripada velik broj pronađenih jama s vrijednim nalazima koji se mogu pripisati 13. – 15. st. Najzanimljiviji su materijalni ostaci, uz brojne važne keramičke i staklene nalaze, ostaci peći, žrvnja, bunara i najvjerojatnije uz njega vezane drvene građevinske konstrukcije, koji svjedoče o gospodarskoj aktivnosti kasnosrednjovjekovnih stanovnika Gradeca. U dvorištu palače nisu pronađeni tragovi srednjovjekovnoga gradskog bedema iz 13. st., osim pravilno posloženog kamenja ukopanog u zdravicu uz spoj kule iz 16. st. i zida palače, no ustanovljeno je da je sama palača svojim vanjskim zidom građena na bedemu, što je potvrđeno dvjema sondama koje su otvorene uza zapadne zidove palače. Bedem najvjerojatnije nije pronađen zbog toga što je teren prilikom širenja dvorišta i gradnje podzida prema Tuškancu doživio znatne promjene, odnosno poravnavanja. To su potvrdila istraživanja koja su pokazala da se zdravica (sterilni sloj) nalazi neposredno pod površinom, na dubini od 10 do 30 centimetara. Iz prijašnjih je iskustava (npr. iskopavanje u Demetrovoj 1) poznato da je bedem bio plitko temeljen (cca 20 cm). Najvjerojatnije je da je i dio kamene građe bedema poslužio za gradnju podzida dvorišta. Zahvaljujući toj građevinskoj aktivnosti prije dvjestotinjak godina zasigurno je uništen i dio arheoloških jama, odnosno gornji dijelovi jama.

Preostali nalazi pripadaju novom vijeku. Većina njih odnosi se na građevinske aktivnosti povezane s uređenjem i proširivanjem zgrade palače i dvorišta. Vrlo je zanimljiv i način gradnje podzida koji je kvalitetno i znalački izveden. Naime, istodobno s gradnjom podzida odvijalo se i njegovo sidrenje okomitim kamenim sidrima. Ona su imala dvostruku funkciju, učvršćenje zida i učvršćenje zemlje da se onemogući klizanje terena s obzirom na velik prirodan pad terena, koji je vrlo dobro vidljiv u vertikalnoj stratigrafiji iskopa, prema Tuškancu. O kvaliteti građevinskih zahvata svjedoči i otkriće kanalizacije pronađene uza zapadni zid palače. Ona je odvodila svu otpadnu i oborinsku vodu izvan podzida, gdje se pod zemljom nastavlja prema potoku Tuškancu. Nalazi novca u sondama potvrđuju da je potkraj 18. st. sagrađen podzid i uređeno dvorište. Premda tijekom istraživanja nisu pronađeni arheološki ostaci koji bi zahtijevali prezentaciju *in situ*, prikupljeni podaci uvelike su upotpunili saznanja o zagrebačkoj prošlosti.

Želimir Škoberne

Summary

During 2008 and 2009 the courtyard of the Jelačić Palace in Demetrova 7 in Zagreb's Upper Town was archaeologically investigated. A large part of the yard in front of the palace was investigated and two small test pits were made on

the western side. The area investigated came to a total of about 800 m². The finds discovered during the excavations came from three periods – prehistory, the late Middle Ages and the modern period.

The prehistoric finds at Demetrova 7 (in conjunction with other Upper Town excavations carried out in the last few years) confirmed the hypothesis that traces of a prehistoric settlement can be tracked over the whole of the Upper Town plateau. Although the material found is still being studied, it can be stated with certainty that important material remains from the late Bronze and the Iron Age were found in the courtyard of the palace. No traces of a medieval city rampart from the 13th century were found in the courtyard of the palace, except for a regularly laid stone buried in the natural soil alongside the join between a 16th century tower and the walls of the palace; however it was established that the outer wall of the palace itself was built on the ramparts. The other finds discovered in the research belong to the modern period. Most of them relate to building activities related to the arrangement and enlargement of the building of the palace and the courtyard.

Redni broj: 134

Lokalitet: Zagreb – Park Grič

Naselje: Zagreb (Gornji grad)

Grad/općina: Zagreb

Pravni status: Z-1525 (povijesna urbana cjelina)

Razdoblje: P, SV, NV

Vrsta radova: zaštitno sondažno iskopavanje

Arheološka istraživanja 2009. unutar Parka Grič na Gornjem gradu u Zagrebu, Muzej grada Zagreba proveo je kako bi istražio središnji dio parka radi definiranja mogućih pratećih objekata koji su se nalazili uz zidane temelje objekta pronađenog 2007. godine. Iskopane sonde bile su pozicionirane radi istraživanja preostalih površina na kojima iskop ne ugrožava postojeće nasade u parku, slijedeći naputke stručnjaka prema kojima raspon krošnje podrazumijeva i širinu korijenja drva. Radove su vodili Boris Mašić i Buga Pantlik.

Otvoreno je pet novih sondi (S X, XI, XII, XIII, XIV). Sonde X, XI i XIV bile su zasebne cjeline, dok su preostale dvije sonde (XII, XIII) bile proširenja Sonde X, kako bi se u potpunosti definirale otkrivene nalazne cjeline. Među najvažnije nalaze treba uvrstiti nalaz Objekata X i XI, otkrivenih u Sondama XI, za koje se može pretpostaviti da pripadaju razdoblju funkcioniranja spomenutog objekta sa zidanim temeljima. Moguće je da su bili dio nekoga nadzemnog objekta koji se nalazio jugoistočno od zidanih temelja, a da je od njih ostao sačuvan samo ukopani dio. Riječ je dakle o podrumu u kojem se mogla skladištiti roba potrebna za svakodnevni život stanovnika. Ono što se može istaknuti kao činjenica jest to da su se oba objekta nalazila na mogućem dijelu kraljevskog posjeda unutar Gradeca. I u ovoj arheološkoj kampanji otkriveni su kosturni ostaci pokojnika koji su tijekom 16. st. ukopavani na prostoru današnjeg Parka Grič. Riječ je o 84 groba te ih je ukupno u parku evidentirano 187.

Kompozitni tlocrt pronađenih arheoloških struktura (snimio: M. Krtinić; obradile: A. Bugar i A. Sičić)

Riječ je o grobovima s pokojnicima položenima na leđa, u pravokutne grobne jame bez vidljive arhitekture i s vrlo malo nalaza u grobovima. Kod pojedinih je ukopa moguće tvrditi da su pokojnici bili položeni u drveni lijes, no za neke se može pretpostaviti da su bili umotani u tkaninu. Kod te posljednje grupe pokojnika zamjetna je i orijentacija suprotna od uobičajene. Naime, ti su pokojnici u grob polagani s glavom na sjeveru i nogama na jugu. Unutar te grupe zamjetan je veći broj juvenilnih osoba te grobova za koje se može pretpostaviti da je u njih ukopavano više osoba. Prethodna razmišljanja o mogućnosti da se takav oblik ukopavanja unutar Parka Grič javlja jer na zapadnom dijelu groblja više nema slobodnog mjesta za ukopavanje zbog čega su pokojnici ukopavani između pravilno orijentiranih grobova, morat će se revidirati s obzirom na nalaze grobova u ovoj kampanji. Prema svemu sudeći (grupni ukopi, velik broj juvenilnih osoba, nepravilna orijentacija, umotavanje pokojnika u tkaninu, gustoća i nepravilna dispozicija grobnih jama), riječ je o većem broju pokojnika koji su morali biti ukopani u kratkom razdoblju. Razlog tomu tek će trebati istražiti. Ukopavanje započinje nakon 1473. kada se dominikancima s Kaptola dopušta preseljenje na Gradec i otvaranje novog samostana i groblja, a prestaje oko 1620. kada je otvoreno groblje u današnjoj Jurjevskoj ulici. Riječ je o razdoblju između prve pojave osmanlijske

vojske u blizini Zagreba 1469., pa sve do oslobođenja strateški važne utvrde u Petrinji 1595. godine. Bilo je to vrijeme u kojem su strah i oskudica gotovo ispraznili grad, a polja su obrađivana noću, i to u vidokrugu utvrde. Od nalaza u grobovima valja istaknuti dvije venecijanske škude pronađene uz pokojnika u Grobu 114. Riječ o novcu kovanom za dužda Pasquale Cicogne (1585. – 1595). Dakle, u grob su zajedno s pokojnikom položene krajem 16. st. Na taj zaključak navodi i skupni nalaz novca otkriven 2007. u Grobu 74 te potvrđuje navode o boravku određene populacijske skupine s područja zapadne Europe na Gradecu krajem 16. st. Naime, nakon restauracije novca pronađenog u Grobu 74 ustanovljeno je da je riječ o zlatnim guldenima (4), četverostrukim patarima (3), trikrajcarima (3), pola talira (1) i groševima (3). Podrijetlo novca (Saska, Baden-Württemberg, Alzas, Tirol, Brabant i Lotaringija) i konstelacija nominala česti su u ostavama evidentiranim u Mađarskoj. Iz svega navedenoga razvidno je da je u Grobu 74 u Parku Grič na Gornjem gradu u Zagrebu oko 1600. ukopan pokojnik s otprilike jednomjesečnom plaćom lakog konjanika s kraja 16. st. Novac koji je posjedovao upućuje na zaključak da je riječ o osobi pristigloj s područja rimsko-njemačkog carstva, prostora s kojeg su se u to vrijeme popunjavale ugarske vojne postrojbe u borbi protiv Osmanlija. Vojnici s tog područja donosili su sa sobom valutu svojih zemalja,

Sonda XI s istraženim objektima X i XI (foto: B. Pantlik)

koja je tada bila valjano sredstvo plaćanja unutar ugarskog područja. Kroz istu prizmu valja promatrati i nalaz venecijanskih škuda iz Groba 114 te je moguće kako oba pokojnika pripadaju vojnim postrojbama koje su 1595. oslobodile Petrinju. Pri povratku u domovinu ili selidbi na drugo ratište, obojica su mogla preminuti na Gradecu, gdje su unutar današnjeg Parka Grič i pokopani te vjerojatno nisu imali nikoga tko bi ih adekvatno pripremio za vječni počinak. Naime, vrlo je teško zamisliti da obitelj ili bliske osobe, obavljajući uvriježen ritual pranja pokojnika ne bi zamijetile zveckanje kovanica prilikom svlačenja odjeće, a zvuči još nevjerojatnije da bi potom, u tada osiromašenom i opustjelom Gradecu, tu zamamnu količinu novca svjesno položila s pokojnicima u grob.

Nadalje, valja istaknuti i nalaz ukopane kosturnice četvrtastog tlocrta, u kojoj je pronađeno mnoštvo usitnjenih

Venecijanske škude iz Groba 114 (foto: M. Gregl)

kostiju. Može se pretpostaviti da je riječ o kosturnim ostacima pokojnika iz grobova koji su devastirani prilikom gradnje današnje zgrade Državnoga hidrometeorološkog zavoda 1829., o čemu svjedoči i nalaz novca (PN 12) kojim je datiran taj ukop. Riječ je o kraljaru Franjo II. (1768. – 1836.), posljednjem caru Svetoga Rimskog Carstva, koji je tu titulu nosio od 1792. do 1806. godine. Od 1804. do 1835. vladao je kao Franjo I., prvi car Austrije. Iz svega navedenog može se zaključiti kako je Park Grič jedna od najatraktivnijih kulturno-historijskih lokacija na Gornjem gradu, iz koje se zrcali povijesna slika razvoja Zagreba – od ostataka rubnog dijela stariježeljeznodobnog naselja na brežuljku Grič, preko ostataka srednjovjekovne utvrde iz vremena Bele IV. i mogućega anžuvinskog dvora iz 14. st., do novovjekovoga groblja iz 16. st. Sve te pronađene arheološke strukture navode na pomno promišljanje projektnog rješenja eventualne prezentacije tih nalaza, posebice ako se sagleda u kontekstu blizine Vranicanijeve poljane i sačuvanog dijela srednjovjekovnog bedema te temelja kapucinskog samostana. Tada bi se na jugozapadnom uglu Gornjega grada mogla stvoriti kompaktna prostorna cjelina na kojoj bi bilo moguće realizirati novu vizuru: reminiscenciju srednjovjekovne utvrde čija se slika izgubila tijekom kontinuiranog naseljavanja tog prostora.

Literatura

- Bedenko 1989** V. Bedenko, Zagrebački Gradec, Zagreb, 1989.
- Buntak 1996** F. Buntak, Povijest Zagreba, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1996.
- Demo 2007** Ž. Demo, Opatovina, tragovi povijesti izgubljeni u sadašnjosti, katalog izložbe, Arheološki muzej u Zagrebu, Zagreb, 2007.
- Dobronić 1986** Lelja Dobronić, Zagrebački Gornji grad nekad i danas, Zagreb, 1986.
- Dukat, Mirnik 2005** Z. Dukat, I. Mirnik, Stari novci iz potoka Medveščaka, VAMZ, XXXVIII, Zagreb, 2005.
- Gedai 1997** I. Gedai, Tirolski taliri u Mađarskoj, Numizmatičke vijesti, 50, Hrvatsko numizmatičko društvo, Zagreb, 1997.
- Herkov 1987** Z. Herkov, Povijest zagrebačke trgovine, JAZU, Zagreb, 1987.
- Horvat 1942** R. Horvat, Prošlost grada Zagreba, Zagreb, 1942.
- Klaić 1982** N. Klaić, Zagreb u srednjem vijeku, Zagreb, 1982.
- Krivošić 1981** S. Krivošić, Zagreb i njegovo stanovništvo od najstarijih vremena do sredine XIX. stoljeća, Građa za gospodarsku povijest hrvatske 19, JAZU, Zagreb, 1981.
- Kruhek 1995** M. Kruhek, Krajiške utvrde i obrana hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća, Institut za suvremenu povijest, Zagreb, 1995.
- Paolucci 1990** R. Paolucci, Le monete dei dogi di Venezia, Padova, 1990.
- Tkalčić 1874** I. Tkalčić, Monumenta historica civitatis Zagrabiae, II, Zagreb, 1873./1874.

**Boris Mašić
Buga Pantlik**

Summary

Archaeological excavations in 2009 within Grič Park in Upper Town in Zagreb were conducted to investigate the central part of the park for the purpose of defining possible ancillary structures located alongside the walled foundations of the structure found in 2007. Five new test pits were started up (X, XI, XII, XIII, XIV). Test pits X, XI and XIV were separate units, while the other two (XII and XIII) were enlargements of X, made for the sake of defining completely the uncovered site units. In this archaeological campaign too skeleton remains of deceased persons were found, buried in the 16th century in what is today Grič Park. There were 84 graves, and all told, 187 have been recorded in the park. As for finds in the grave, worth noticing are two Venetian escudos found alongside a deceased in Grave 114. This was a coin minted during the time of Doge Pasquale Cicogne (1585-1595). Then one should refer particularly to a find of a buried ossuary of square ground plan in which a mass of fragmented bones were found. We date it to the time of the building of the current home of the State Hydrometeorological Institute of 1829.

Redni broj: 135

Lokalitet: Zagreb – Remete, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije

Naselje: Remete

Grad/općina: Zagreb

Pravni status: Z-1316

Razdoblje: SV, NV

Vrsta radova: zaštitno iskopavanje

Tijekom 2009. nastavljena su zaštitna arheološka istraživanja uz crkvu Blažene Djevice Marije i današnji karmelićanski samostan u Remetama u Zagrebu. Budući da su tijekom početnih arheoloških radova 2007., provedenih na inicijativu Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu, pronađeni ostaci starije arhitekture, arheološka istraživanja nastavljena su i u sljedećim godinama. Voditelji radova bili su Boris Mašić i Tajana Pleše.

Nekada pavlinski, a danas karmelićanski samostan u Remetama, nalazi se u dolini Kratki dol, na južnim obroncima Medvednice, svega 5 km sjeverno od središta Zagreba. Gradnju današnje crkve Blažene Djevice Marije

Kompozitni tlocrt otkrivenih arheoloških struktura (Vektra/Geo3D)